

MUSIIKKIKOULUTUKSEN OPISKELIJOIDEN NÄ- KEMYKSIÄ PÄÄAINEEN PEDAGOGIIKAN OPIN- NOISTA

Zahharenkova, Irina

Ammatillisen opettajankoulutuksen
kehittämishanke
Huhtikuu 2013
Ammatillinen opettajakorkeakoulu
Tampereen ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Ammatillinen opettajakorkeakoulu

Zahharenkova, Irina

MUSIIKKIKOULUTUKSEN OPISKELIJOIDEN NÄKEMYKSIÄ PÄÄAINEEN PEDAGOGIIKAN OPINNOISTA

Opettajankoulutuksen kehittämishanke 40 sivua + liite
Huhtikuu 2013

Kehittämishankkeeni aiheen valinta liittyy opintosuunnitelmien katsaukseen ja uudistukseen. Musiikkikoulutus ammattikorkeakouluissa elää vaikeita aikoja - musiikkikoulutusten lopettamisen uhka ja aloituspaikkojen leikkaukset. On noussut erittäin tärkeäksi kysymys: vastaako musiikkikoulutus työelämän tarpeisiin? Vastatakseen tähän kysymykseen on kaavailtu opintosuunnitelmien kriittistä tarkastusta.

Musiikinopettajan tulisi olla luova muusikko ja monipuolinen taitelija, tiedostava pedagogi ja innovatiivinen työelämäntaitaja. Näiden kompetenssien vahvistamiseksi opetuksessa tarvitaan opintosuunnitelmien uudistusta, jossa pyritään kehittämään sellaista ammattipedagogiikan opintokokonaisuutta, joka olisi käytännönläheinen, monipuolinen, luovuutta ja opettajuuden muotoutumista ja kehittämistä edistävä ja tukeva.

Tässä kehittämishankkeessa pyrin selvittämään, mitä vahvuuksia ja puutteita on nykyisessä musiikkiopiskelijoiden pääaineen pedagogiikan ja opetusharjoittelun opintojaksossa. Yksi kehittämishankkeeni tavoitteista oli tutustua opiskelijoiden odotuksiin ja käsityksiin opetusharjoittelusta. Kyselyn toteutin eri pääaineiden opiskelijoiden (laulu, piano, viulu, sello, pasuuna, klarinetti) sähköpostitse.

Kehittämishankkeen toteuttamisen prosessissa yritin pohtia, mitkä muutokset kyseisessä opintojaksossa voisivat olla hyödyllisiä opiskelijoille ja miten voisi konkreettisesti sisältää niitä opetussuunnitelmaan.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	4
2	MUSIIKINOPETUKSEN JA MUSIIKINKASVATUKSEN MERKITYS.....	6
	2.1 Musiikinopetus ja musiikkikasvatus.....	6
	2.2 Musiikin oppiminen kasvatustieteellisestä näkökulmasta.....	7
	2.3 Musiikin oppiminen konstruktivistisen oppimiskäsityksen mukaan.....	8
3	MUSIIKKIPEDAGOGIIKAN PERUSTEITA JA HAASTEITA.....	10
	3.1 Opettajuus ja professio	10
	3.2 Musiikinopettajan asiantuntijuus ja ammatti-identiteetin kehittyminen	11
	3.3 Musiikinopettajuuden erikoispiirteitä ja haasteita	13
	3.4 Musiikinopetuksen eri osa-alueet.....	14
4	KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTTAMINEN	17
5	MUSIIKKIOPISELIJOIDEN NÄKEMYKSIÄ OPETUKSESTA.....	19
	5.1 Opiskelijoiden kokemuksia opetusharjoittelusta ja sen haasteista ...	19
	5.2 Kokemuksia ohjauksesta.....	22
	5.3 Opiskelijoiden itsearviointi	25
	5.4 Mielipiteitä opetusharjoittelun työelämänlähtöisyydestä.....	26
	5.5 Opiskelijoiden kehittämis ehdotuksia	29
	5.6 Opiskelijoiden käsityksiä musiikinopettajuudesta	33
6	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	36
	LAHTEET	39
	LIITE	41

[aktivoi sisällysluettelo klikkaamalla hiirellä sisällysluettelon edessä ja päivitä hiiren kakkosella Päivitä kenttä]

1 JOHDANTO

Ajatus kirjoittaa kehittämishanketta pedagogiikan ja opetusharjoittelun opetus-suunnitelmasta syntyi keskustelussa opettajakollegojeni kanssa, jossa tarkasteltiin olemassa olevia opintosuunnitelmia ja pohdittiin, minkälaisia opetusta tehostavia ja oppimista parantavia muutoksia niihin voisi tehdä. Kollegojen ajatusten ja erilaisten näkökulmien vertailu omiin käsityksiin oli niin antoisaa ja mielenkiintoista, että halusin jatkaa perehtymistä asiaan sekä pohtia sitä oman opettajuuteni kannalta, tutkia ja jäsentää omia käsityksiä opettajaksi tulemisesta ja siihen edesauttamisesta.

Instrumenttipedagogiikka ja opetusharjoittelu on musiikkiopiskelijan ensimmäinen kokemus itsenäisestä opettajan työstä. Olisi erittäin tärkeää, että tämä kokemus olisi sellainen, joka herättäisi opiskelijassa halua kehittää opettajuuttaan ja antaisi edellytyksiä opiskelijan sisäiselle kehittämiselle oppimisprosessissa ja myöskin valmistumisen jälkeen työelämässä.

Opettamaan oppiminen on ”muodostamisen ja muuttumisen aikaa, sen tarkkaa tutkimista, mitä on tekemässä ja miksi voi tulla” (Britzman 1991, 8). Opiskelijalla voi olla mielikuvaa ja tiettyjä uskomuksia ja käsityksiä opettajan työstä oman koulukokemuksen pohjalta. Ammattikoulutuksen seurauksena, uusien tietojen ja kokemusten myötä nämä käsitykset muuttuvat. Opiskelija oppii tuntemaan omia vahvuuksia ja heikkouksia, hahmottamaan opettajaidentiteettiään sekä oma paikkaa pedagogina yhteisössä ja pyrkii määrittämään tavoitteita opettajaksi kasvamisessa.

Instrumenttipedagogiikan ja opetusharjoittelun opintojakson tarkoitus on tarjota opiskelijalle tarvittavia työkaluja, joilla hän voisi rakentaa sillan opettamisen teorian ja käytännön välille. Mitä tämän opintojakson opetussuunnitelman pitäisi sisältää, jotta musiikkiopettajakoulutuksen teoreettinen sisältö ja opetusharjoittelu olisivat tiivistä kytkeyty toisiinsa? Miten rakennetaan ohjausta, joka opettaa opiskelijaa soveltamaan teoreettista tietoa käytännössä ja teoretisoimaan sekä refleктоimaan käytännön kokemusta ja tietoa? Näihin kysymyksiin yritin saada

vastausta kehittämishankkeessani. Työelämänlähtöisyys oli minulle tärkein tarkastelun näkökulma.

Kehittämishankkeeni raportissa yritän kuvata käytännön askeleita opettamaan oppimisessa musiikkikoulutuksessa ja pyrin selvittämään niiden merkitystä ammatillisen kasvun näkökulmasta. Mitä tietämyksiä ihmiskehon fysiikasta, aivo-toiminnasta ja oppimisen psykologiasta vaaditaan musiikkiopettajalta? Miten niitä tietoja muutetaan ymmärrettäviksi ja hyödyllisiksi omassa opetuksessa? Miten tuetaan ja kehitetään musikaalisuutta?

Käsittelen erikseen opiskelijoiden haastatteluja, jotka ovat antaneet pohdinnan aiheita ja uusia ideoita. Yhteenvedossa esittelen niitä ajatuksia ja ehdotuksia, jotka ovat syntyneet keskustelussa kollegojen kanssa ja kehittämishankkeen työstämisen aikana.

2 MUSIIKINOPETUKSEN JA MUSIIKKIKASVATUKSEN MERKITYS

Seuraavassa luvussa pyrin määrittelemään musiikinopetuksen ja musiikkikasvatuksen keskeisiä käsitteitä. Käsittelen musiikin vaikutusta kehitykseen ja musiikinopetusta kasvatuksellisesta näkökulmasta.

2.1 Musiikinopetus ja musiikkikasvatus

Musiikilla on iso vaikutus ihmisen henkiseen hyvinvointiin ja kehitykseen. Musiikin harrastuksen merkitystä osana taidekasvatusta on tutkittu kasvatustieteellisesti ja todettu, että musiikkikasvatus tukee monipuolisesti ihmisen kokonaisvaltaista kehitystä. Musiikkikasvatuksen avulla kehittyvät yksilön tunne-elämään liittyvät taidot ja sosiaaliset taidot, keskittymistaito sekä kekseliäisyys, mielikuvi- tus ja luovuus.

Erilaiset musiikkialiset toimintamuodot lasten opetuksessa antavat mahdollisuuksia kehittää sekä älyllisiä että psykomotorisia kykyjä. Esimerkiksi, laulaminen tukee lapsen puheen ja kielen kehitystä (Ruokonen & Rusanen 2009, 24), sillä puhe ja laulu kehittyvät pienellä lapsella samaan aikaan. Varhaisiässä lapsen hermoston tasapainoista kehittymistä voidaan tukea musiikkikasvatuksen keinoin. Musiikkiliikunnan ja rytmiikkaharjoitusten avulla voi kehittää kuuntelutaitoja ja rytmitajua sekä motorista keskittymistä ja motorisia taitoja. Kognitiiviset taidot kehittyvät kun lapsi oppii kuuntelemaan musiikin eri sisältöjä kuten dynamiikka, fraasien jäsentämistä, äänen sointiväriä ja kestoja (Haapalehto 2010, 16).

Ruokosen mukaan musiikkikasvatus ”edistää lapsen käsitteenmuodostusta ja matemaattisia valmiuksia” (Ruokonen & Rusanen 2009, 26), sillä musiikki sisältää paljon matemaattiseen ajatteluun liittyviä elementtejä kuten kesto, paljous, suurus, muoto ja taso. Näiden käsitteiden musiikillinen hallitseminen auttaa matemaattisten käsitteiden hahmottamisessa. Soiton harrastus kehittää loogista päättelykykyä, instrumentin soiton kokemuksen kautta lapsi oppii soveltamaan musiikillisia yleiskäsitteitä ja säännönmukaisuuksia konkreettisiin tapauksiin ja päinvastoin muodostamaan yleiskäsityksiä havainnoista johtamista päätelmistä.

Näin musiikin aktiivinen harrastus antaa mahdollisuuksia ajattelutaitojen monimuotoiselle ja monitasoiselle kehittymiselle.

Musiikkikasvatuksella on myös iso merkitys esteettisen kehityksen näkökulmasta, joka vaikuttaa ihmisen kykyyn tehdä esteettisiä valintoja ja avartaa hänen maailmankuvaa kulttuuriin tutustumisen kautta. Musiikin kuuntelu ja soittaminen opettavat tekemään esteettisiä arviointoja, muodostamaan näkemyksiä kauneudesta ja esteettisistä elämyksistä sekä antavat luonnollisen väylän tunteiden ilmaisuun. Yhteiskunnassa musiikkikasvatuksella on tärkeä rooli, koska sen kautta lapsi muodostaa käsityksen omasta kulttuuri-identiteetistään.

2.2 Musiikin oppiminen kasvatustieteellisestä näkökulmasta

Musiikinopetus ja musiikkikasvatus monitahoisena prosessina mahdollistaa monia erilaisia lähestymistapoja sen tutkimukseen ja tulkintaan, siitä ei ole olemassa yleisesti hyväksyttyä teoriaa. Lähestymistapa valitaan sen mukaan, mistä näkökulmasta tarkastellaan musiikin opettamista.

Keith Swanickin mukaan musiikkikasvatuksen päälinjainen tehtävä on esteettisen vastaanottokyvyn kehittäminen, joka avartaa ihmisen maailmaa, vahvistaa häntä henkisesti ja tekee elämästä enemmän elämisen arvoista (Swanick 1988, 50). Kimmo Lehtonen toteaa, että musiikinharjoittaminen antaa mahdollisuuksia ihmisen kokonaisvaltaiseen kasvamiseen ja toimii terveyttä ja tasapainoisuutta edistävänä tekijänä. Aktiivinen suhde musiikkiin aukaisee ihmiselle musiikin sisältöä symbolisena tunteiden kielenä, jonka kautta hän voi kokea iloa ja käsitellä rakentavasti tai purkaa vaikeita tunteitaan. Näin musiikkikasvatuksella voi olla Lehtosen mukaan psyykkisiä ongelmia ennaltaehkäisevä vaikutus. (Lehtonen 1989, 10).

Musiikin oppimista tapahtuu ihmisen kasvun aikana isossa määrin tiedostamattomasti (Ahonen 1996), vuorovaikutuksessa kulttuuriympäristön kanssa. Musiikinopetuksessa painotetaan kuitenkin tiedollista ja tiedostettua toimintaa ja tavoitteita sekä kognitiivisten taitojen kehittymistä. Kari Ahosen mukaan musiikinopetuksessa on tärkeä musiikin rakenteellisen tietämyksen hallitseminen (Aho-

nen 1997, 10). Rakenteellisen omaksumiseen lisäksi musiikinopetuksessa yhdistyvät kulttuuri-identiteetin ja yleisen kehityksen näkökulmat.

Emil Jaques-Dalcroze on korostanut töissään, että musiikin (kuten muiden taidealojen – runouden, arkkitehtuurin, kuvanveiston) perusta on rytmi. Rytmikka on osa meidän biologista olemusta. Musiikinopetuksessa Dalcroze'n mukaan tärkeintä on, että ihminen oppii tuntemaan ja aistimaan musiikkia koko olemuksellaan. Musiikin tajuaminen on fyysinen kokemus, rytmin ja musiikin rakenteen ymmärryksestä syntyy tunne – tämä on Dalcroze'n rytmikkaopetuksen tärkein näkökohta (Martin 1965, 396).

2.3 Musiikin oppiminen konstruktivistisen oppimiskäsityksen mukaan

Konstruktivismin opetusteoriassa oppimista nähdään konstruoinnin prosessina, jossa tiedon konstruoi itse oppija, joka valikoi ja tulkitsee informaatiota, jäsentää sitä aikaisemman kokemuksen ja tiedon pohjalta, muodostaa yhteyksiä aikaisempien ja uusien tietojen sekä käsitysten välille ja näin rakentaa näkemystä maailmasta, jossa hän elää. (Rauste-von Wright & von Wright 1994, 15). Konstruktivinen oppimisprosessi on sidottu kulttuuriin ja sosiaalisiin vuorovaikutustilanteisiin. Oppiminen ei ole tiedon siirron tulosta, vaan kehitystä, joka vaatii oppijalta aktiivisuutta, oman oppimisen organisointia ja kokemusten reflektointia ja yleistämistä.

Musiikin oppiminen edellyttää itsesäätelyä ja käsitteellisten rakenteiden konstruointia reflektion avulla, jolloin oppilas rakentaa oma musiikin maailmansa ja musiikillista tietoutta sekä löytää musiikin yhteyden tunnemaailmaansa. Opettajan tehtävä on kannustaa oppilasta nostamaan kysymyksiä ja luomaan omia musiikin merkityksiä sekä ohjata ongelmaratkaisuprosessia. Maija-Liisa Rauste-von Wrightin mukaan ymmärtäminen ja ajattelu ovat konstruktivistisen oppimisprosessin pääpiirteitä (Rauste-von Wright 1997, 19), jossa tavoitteena on, että oppilas tietoisesti kokisi tärkeiksi ongelmiaan ja puutteellisia lähestymistapojaan. Tämä johtaa aktiiviseen ongelmaratkaisun etsintään. Silloin oppilas ei vastaanota passiivisesti opettajan ohjeita, vaan muodostaa omia musiikillisia ja tulkinnallisia käsityksiä soitettavasta musiikista.

Tämä ei kuitenkaan tarkoita arviointikriteereiden ja musiikin lainalaisuuksien hylkäämistä. Vaikka käsitteiden rakentaminen on tärkeää musiikin oppimisessa, instrumentin soiton oppimisessa on olemassa sellaisia asioita, joita täytyy oppia mekaanisella tavalla, kertaamalla ja oppimalla ulkoa. Kuitenkin, soittotekniikan opetuksessa on tilaa konstruktivistiselle näkemykselle, sillä jopa mekaanisen lihasmuistin harjoittamisen pitäisi pohjautua tietoiseen käsitykseen sormien ja käsien liikeradoista.

Konstruktivismin sosiokonstruktivistisen suuntauksen edustaja Vygotsky painottaa tiedon konstruoinnin lisäksi sosiaalisen vuorovaikutuksen ja ohjeiden antamisen merkitystä. Ohjaus ja kommunikointi selkiyttää oppilaan käsitteitä sekä auttaa hänet muodostamaan yhteyksiä opittujen asioiden välille. Vygotskyn oppimisteorian tärkeä käsite on ”lähikehityksen vyöhyke”, joka tarkoittaa eron lapsen todellisen kehitystason, jolla hän kykenee itsenäiseen toimintaan, ja sen tason välillä, jonka hän voi saavuttaa avustettuna. (Выготский 2005). Opettajan on otettavaa se huomioon ja muistettavaa, että kognitiivisten taitojen kehittymisen näkökulmalta on tärkeää, että opetukseen sisältyy tiedon ohjattu prosessointi. Silloin lähikehityksen – ”kypsyvien, mutta ei vielä kypsien prosessien vyöhyke” – kasvaa ja sen myötä tapahtuu kognitiivisten valmiuksien kasvu.

3 MUSIIKKIPEDAGOGIIKAN PERUSTEITA JA HAASTEITA

Tässä luvussa käsittelen musiikkipedagogiikan erityispiirteitä, jotka erottavat sen muusta pedagogiikasta. Pohdin musiikkiopettajuutta ja asiantuntijuutta, edellytyksiä niiden kehittymiseen sekä musiikinopettajan ammatti-identiteetin kehittymisen prosessia. Käsittelen myös musiikkipedagogiikan eri osa-alueita.

3.1 Opettajuus ja professio

Opettajuudesta ei ole olemassa yksiselitteistä määritelmää. Opettajuuden käsite on laaja ja monitasoinen, jossa liittyvät yhteen yhteiskuntalähtöisyys ja vahva yksilöllinen näkökohta. Yhteiskunnallisen ja henkilökohtaisen ulottuvuuksien sekä kulttuurisidonnaisuuden muodostama viitekehys määrittelee opettajan työn sisällön ja sen merkityksen. Opettaja rakentaa oma opettajuuttaan vuorovaikutuksessa ihmisten kanssa ja yhteiskunnan kanssa, yhteiskunnan muuttuessa muuttuu käsitys opettajuudesta.

Opettajuus ei tarkoita ainoastaan opettamista. Se on kuva opettajan työstä (Luukkanen 2005, 19), jossa on ratkaiseva opettajan asennoituminen työhön, hänen käsitys työstä ja itselleen asettamat vaatimukset, tavoitteet ja odotukset. Olli Luukkasen mukaan opettajan keskeisiä ominaisuuksia on olla eettisesti näkemyksellinen ja aktiivinen yhteiskunnan kehittäjä. Opettajuuden ydintekijöitä on monia ja ne ovat sidoksissa toisiinsa: sisällön hallinta, oppimisen edistäminen, eettinen päämäärä, tulevaisuushakuisuus, yhteiskuntasuuntautuneisuus, yhteistyö sekä itsensä ja työnsä jatkuva kehittäminen – jatkuva oppiminen. (Luukkanen 2005, 54). Opettajan on tärkeää tarkastella oma käsitystä opettajuudesta – onko se ristiriidassa yhteiskunnan odotusten kanssa tai vastaako opettajuutensa toteuttaminen hänen käsitystä siitä.

Kun puhutaan opettajan ammatista täytyy mainita vielä yksi käsite, joka liittyy olennaisesti opettajuuteen - professio. Professio viittaa professionaalisuuteen (vahvaan asiantuntijuuteen), mutta sen lisäksi tähän käsitteeseen sisältyy muita tunnusmerkkejä; Luukkasen mukaan profession erityisominaisuuksiin kuuluu

arvostettu ammatin asema, paljon harkintavaltaa ja omaehtoista toimintaa työssä, jossa korostuvat älylliset taidot ja (mielestäni olennaisinta) yleisen hyvän edistämisen pyrkimys ensisijaisena henkilökohtaisena pyrkimyksenä.

Profession tunnuspiirteitä ovat:

- Riittävä erityisasiantuntijuus: oma käsitejärjestelmä, joka takaa riittävän tietopohjan päteville ratkaisuille
- Eettisen koodin omaksuminen: yleisen hyvän palveleminen ja toiminta asiakkaan parhaaksi.
- Ammatillinen autonomia: itsenäisyys ja sitoutuneisuus ammattitaidon kehittämiseen ja itseohjautuvaan tutkimuspohjaiseen ammatilliseen kasvuun sekä ammatin uudistamiseen.
- Ammatin yhteiskunnallisen arvostuksen edistäminen.
- Ammatin pätevyyskriteereiden määrittely.

(Luukkanen 2004, 51)

Jos tarkastellaan opettajan ammattia profession tunnusmerkkien valossa, siihen liittyvät suurempi vastuullisuus, vaativuus ja valtuudet. Profession opettajan ammatista tekee opettajan jatkuva itsensä kehittäminen, eettinen työn perusta ja reflektointi- sekä osallistumiskyky. Nykyään korostetaan entisestään enemmän opettajan työn merkityksen muuttumista teknisen opettamistaidon korostamisesta kohti yksilöllistä lähestymistapaa opetukseen ja opettajan persoonallisuuden painottamista. Tämä koskee vahvasti musiikinopettajuutta, jossa yksilöllinen, kehittävä, tutkiva ja kyseenalaistava työote on välttämätön hyvän opetuksen edellytys.

3.2 Musiikinopettajan asiantuntijuus ja ammatti-identiteetin kehittyminen

Asiantuntijuudella tarkoitetaan erikoistuneeseen tietämykseen ja koulutukseen perustuvaa erityisosaamista, mutta se ei rajoitu pelkästään korkeaan koulutukseen ja eksperttisyYTEEN. Todellinen asiantuntijuus on jatkuvaa kehittämistä ja omien rajojen ylittämistä, ajattelun ja toiminnan uudistamista. Siihen kasvaminen on elinikäinen prosessi, jonka osa-alueita ovat ammatillisten tietojen ja taitojen syventämisen lisäksi myös sellaisten työelämässä vaadittavien taitojen

kehittäminen kuin innovatiivisuus, joustavuus, luovuus, suunnittelukyky, riskinotto-
kyky, sosiaaliset taidot sekä johtamisen taidot. (Rasehorn 2009, 271-4).

Opettajan asiantuntijuus välittyy tutkivassa suhtautumisessa työhön, eettisessä
ammattilaisuudessa ja hänen toiminnassaan uudistavana voimana työyhteisös-
sä ja yhteiskunnassa. Opettajan asiantuntijuuden erityispiirteenä on mahdotto-
muus erottaa toisistaan eettinen ja ammatillinen näkökohta. Eettinen rooli ja
ammattirooli muodostavat käytännössä yhden kokonaisuuden, jossa moraaliset
ihanteet kulkevat käsi kädessä ammatillisten periaatteiden kanssa.

Musiikinopettajan asiantuntijuus pitää sisällään kahta eri osa-alueen asiantunti-
juutta. Musiikinopettajan tulisi olla asiantuntija-pedagogi ja asiantuntija-
muusikko (!). Nämä vaatimukset määrittävät musiikinopettajuuden erityisase-
man, jossa haasteina ovat yleisten kasvatustavoitteiden lisäksi oman muusik-
kouden kehittäminen ja oppilaiden auttaminen niiden oman muusikkouden löy-
tämisessä.

Tuleminen hyväksi musiikinopettajaksi on enemmän kuin ammatillisten ominai-
suuksien kehittämistä. Tässäkin itsensä löytäminen musiikissa muusikkona on
tiiviissä vuorovaikutuksessa oman opettaja-minin löytämisen kanssa. Oman
opettajuuden etsiminen ja kehittäminen sekä persoonallinen kasvu ruokkivat
myös muusikkouden kehitystä ja vahvistavat henkilökohtaista suhdetta musiikin;
muusikkouden kehittäminen puolestaan antaa mahdollisuuksia opettajuuden
edelleen kehittämiseksi. Se on ikiliikkuja, josta ei ikinä lopu elin- ja muutosvoi-
ma, sillä se pohjautuu elinikäiseen oppimiseen.

Muusikonopettajan ammatti-identiteetin kehittyminen alkaa opiskeluvuosina kun
musiikinopettajaksi opiskeleva muodostaa käsityksen sitä, mitä hän kokee tär-
keänä, millaiseksi ammattilaiseksi hän haluaa tulla. Koulutuksessa opetushar-
joittelun kokemus on olennainen osatekijä ammatillisen minäkäsityksen muo-
vaamisessa.

3.3 Musiikinopettajuuden erikoispiirteitä ja haasteita

Musiikinopettajuudessa musiikki on sekä apuväline kasvatustavoitteen saavuttamiseksi että itse tavoite. Musiikin avulla pyritään kasvattamaan, mahdollistamaan oppilaiden kokonaisvaltaisen kehityksen ja itsensä toteuttamisen, samassa musiikin maailma on opetuksen sisältö. Anttilan mielestä suurin kysymys nykyisessä musiikinopetuksessa, jota jokainen opettaja käsittelee henkilökohtaisesti, on: pitäisikö opettajan opettaa musiikkia vai ihmistä? Jakaa tietoa musiikista ja kehittää oppilaan musiikillisia taitoja vai kehittää oppilaan musiikin tietämystä ja ymmärrystä? (Anttila 2004, 321)

Nykyinen kasvatustiede painottaa oppimisen merkitystä ihmisen kokonaisvaltaisen kehittymisen kannalta. Verrattuna perinteiseen musiikinopetukseen kokonaisvaltaisessa musiikinopetuksessa korostuvat oppilaan psyykkiset ja sosiaaliset edellytykset musiikin opiskeluun ja musiikin liittyminen oppilaan elämään (Anttila 2004, 319 - 320).

Musiikinopetuksen erillinen asema johtuu musiikin vahvasta emotionaalisesta kytkennästä ihmisen olemukseen. Näin ollen, musiikinopettajuudelle asetetaan erityisvaatimuksia. Musiikinopettajan tärkeimpiä ominaisuuksia on Anttilan mukaan tunneäly. Opettajalla täytyy olla kyky kohdata oppilaita tunnetasolla, ymmärtää oppimiseen ja ajatteluun liittyvän tunnelatauksen.

Musiikin oppiminen muodostuu oppimisprosesseista, jotka vaikuttavat ihmisen kehitykseen psyykkisellä, psykomotorisella ja sosiaalisella tasolla. Psyykkisiä prosesseja musiikin oppimisessa ovat kuuntelutaito ja musiikin opiskelutaito, psykomotoriset prosessit koskevat soitto- tai laulutaitoa ja sosiaalinen puoli liittyy musiikinopetuksen erilaisiin vuorovaikutustilanteisiin (Anttila 2004, 322).

Modernin kasvatustieteen näkemyksen mukaan musiikinopettajan tehtävinä on kehittää oppilasta seuraavilla osa-alueilla:

- musiikki, musisoiminen ja musiikinopiskelu
- oppilas itse musiikinopiskelijana
- musiikillinen sosiaalinen ympäristö, jossa oppilas toimii, ja jonka osa hän on. (Anttila 2004, 321).

3.4 Musiikinopetuksen eri osa-alueet

Musiikinopetuksessa on tapana painottaa taitojen opettamista ja oppimista. Jokaisella soittimella on omia soittoteknisiä erityispiirteitä, jotka mahdollistavat jokaiselle soittimelle ominaisen pedagogiikan muotoutumista, instrumentin ominaisuuksista lähtien. Kuitenkin on mahdollista eritellä osa-alueita, jotka ovat läsnä musiikinopetuksessa riippumatta soittimesta.

Linnankivi, Tenkku ja Urho (1988) luokittelevat musiikinopetuksen sisältöalueita seuraavasti:

- Dynamiikan osa-alue. Opetuksessa tämä osa-alue sisältää tutustumista äänen voimakkuuteen liittyviin musiikin ilmaisukeinoihin, oppilaan herkkyyden ja kuuntelukyvyn kehittämistä, voimakkuuden merkintätapojen oppimista.
- Sointiväriin osa-alue. Opettamisen tavoitteena on oman soittimen äänen erilaisten käyttötapojen oppiminen, sointiväriin oivaltaminen ja kyky erottaa sointivärejä ja äänilähteitä. Dynamiikan ja sointiväriin osa-alueet ovat sidoksissa toisiinsa.
- Rytmii. Rytmii kohdalla musiikinopetuksen tavoitteina ovat rytmii kokeminen ja tuottaminen, erilaisten iskualamuotojen ja tahtilajien tunteminen ja ymmärtäminen, rytmii lukutaito, vaihtelevan ja monipuolisen rytmii esittämisen taito.
- Melodia. Melodian osa-alueen opetuksellisia tavoitteita ovat kyky soittaa (tai laulaa) melodiaa puhtaasti ja ilmeikkäästi, melodian eri ominaisuuksien ymmärtäminen ja luovan ilmaisun kehittäminen.
- Harmonian osa-alue. Opetuksessa opitaan tuntemaan musiikin harmonista rakennetta ja sen lainalaisuuksia, musiikillisen jännitteen käsitettä ja sen ilmaisemisen tapoja soitossa. Melodian ja harmonian osa-alueet tukevat toisiaan, harmonian tuntemus syventää melodiallisen ilmaisun taitoja.
- Muodon osa-alue. Muodon opettamisessa pyritään kehittää oppilaan hahmottamiskykyä, kuuntelutaitoa, muistia ja kykyä sekä osaamista muodostaa laajempia kokonaisuuksia, opitaan musiikin muotoutumisen periaatteita. Muodon osa-alueeseen kytkeytyvät kaikki edellä mainitut

musiikinopetuksen sisältöalueet. (Linnakivi, Tenkku & Urho 1988, 43-113)

Perustuen teoreettiselle tiedolle, musiikinopetuksen osa-alueita voisi käytännössä määritellä myös seuraavasti:

- Nuottiluku. Nuoteista soittaminen vaatii oppilaalta eri musiikin osatekijöiden visuaalista ja auditiivista hahmottamista sekä niiden yhdistämistä motoriseen toimintaan ja musiikilliseen tulkintaan. Nuottien lukemiseen liittyy lukuisia käsityksiä: oikeiden säveltasojen tajuaminen, oikean äänen järjestyksen tajuaminen, suuntien tajuaminen, nuottikuvan elementtien ajallisten suhteiden tajuaminen, nuottikuvan rakenteellisten ideoiden tajuaminen ja kokonaisuuksien muodostaminen. (Vuori 1991, 115). Nuottien lukemista voi verrata tekstin lukemiseen, musiikillisista merkeistä muodostuvat kokonaisuudet, joissa voidaan tunnistaa musiikillisia aiheita, hahmoja ja ajatuksia.
- Soittotekniikka, motorinen toiminta ja tulkinta. Soittotekniikan kehittäminen on soiton oppimisen tärkeimpiä osa-alueita. Jokaisen instrumenttiin soittoon liittyy motoristen sekä kehollis-kinesteettisten taitojen kehittäminen. Soittoon liittyvä hieno- ja karkeamotorinen fyysinen toiminta riippuu lihasliikkeen täsmällisyydestä ja ajoituksesta, pienten lihasten kestävyyydestä, liikerajojen ergonomiasta. Tekniset valmiudet ovat myös vahvasti sidoksissa älylliseen toimintaan ja kehon koordinaation hallintaan. Soittotekniikan hallinta on edellytyksenä tulkinnallisten valintojen toteuttamiseen.
- Ulkoa oppiminen ja soittaminen. Soitonopetuksessa tärkeä osa kuuluu ulkoa oppimiselle ja soittamiselle, jolloin oppilas oppii käyttämään ja hallitsemaan erilaisia muistitekniikoita. Musiikillinen muisti on visuaalisen, auditiivisen ja kinesteettisen muistin yhdistelmä. Kaikkia muistitapoja tarvitaan muusikon muistin kehittämisessä. Niihin lisääntyy älyllinen tai analyyttinen muisti, joka vahvistaa tietoisuutta. Opetuksessa on tärkeä ottaa huomioon erilaiset ulkoa oppimisen ja soittamisen strategiat. Ulkoa soittaminen kehittää eri tasolla oppilaan musiikillista tajua ja edistää kokonaisvaltaista musiikillista kasvua.
- Esiintyminen on osa musiikin harrastamista. Julkinen esiintyminen kuuluu muusikon ammattiin ja sitä on harjoiteltava, jos ammatin valinta edel-

lyttää lavalla olemista. Musiikinopetuksessa kuitenkin soiton ilo ja musiikkiharrastuksen mielekkyys ovat ensi sijalla. Esiintyminen pakosta voi vaikuttaa negatiivisesti lapsen suhteeseen musiikkiin.

- Harjoittelu. Soiton oppiminen vaatii harjoittelua ja keskittymistä riippumatta soittajan tasosta. Tietoisuus harjoittelutapoista ja erilaisten harjoittelumenetelmien oppiminen ja omaksuminen tekee oppilaan kotityöskentelystä helpomman ja miellyttävämmän sekä kehittää itsenäisen harjoittelun kykyä. Harjoittelun säännöllisyys on soiton oppimisen edellytys ja samalla haaste. Harjoittelun motivaatiota on tärkeä pitää yllä opetuksessa kannustavalla asenteella. (Vikman 2001, 37- 62).

Musiikinopettajan on oltava tietoinen musiikinopetuksen sisältöalueista ja pyrittävä kehittämään niitä tasapuolisesti pitäen päämääränä oppilaan kokonaisvaltaista musiikillista kehitystä.

4 KEHITTÄMISHANKKEEN TOTEUTTAMINEN

Kyselyn ensisijaisena tavoitteena oli saada käsitystä opiskelijoiden kokemuksesta pääaineen pedagogiikasta ja opetusharjoittelusta, selvittää opiskelijoiden näkökulmia opetusharjoittelun toimivuudesta sekä saada opiskelijoilta ehdotuksia opetussuunnitelman muokkaamiseksi. Halusin tietää, minkälaisia kokemuksia opiskelijoilla on musiikinopettamisesta, työstä ohjaavan opettajan kanssa, millä tavalla se on vaikuttanut niiden opettajuuden kehittämiseen. Kyselyn tuloksena toivoin saavani kerätyn aineiston käsittelyn prosessissa konkreettisia ideoita, joita voisi toteuttaa uudistuneessa opetussuunnitelmassa.

Kyselylomakkeeseen (liite 1) vastasivat sähköpostitse kahdeksantoista (N18) musiikkilaitoksen opettajan koulutusohjelman eri pääaineiden (piano, viulu, sello, laulu, huilu, klarinetti, pasuuna, saksofoni ja lyömäsoittimet) opiskelijaa.

Kyselyssä esitettävien kysymyksien avulla pyrin valaisemaan seuraavia osalueita:

Minkälaiseksi koetaan yhteistyötä ohjaavan opettajan kanssa?

Minkälaiseksi opiskelijat arvioivat omaa osaamista ja tietämystä opettamisesta opetusharjoittelun jälkeen?

Mitkä opetusharjoittelun tilanteet ovat merkittäviä opettajuuden kehittämisen kannalta?

Minkälainen käsitys opettajuudesta on opiskelijoillamme tässä vaiheessa opintoja?

Kysymysten vapaa muoto mahdollistaa laadullisen tutkimusotteen. Hankin aineistoa todellisessa ja luonnollisessa tilanteessa, keräsin tietoa aidoista opiskelutilanteista. Pyrin sellaiseen kysymysten esittämisen tapaan, joka varmistaisi tutkittavien omien ajatusten ja näkökulmien esille tulemisen. Tavoitteeni oli löytää kyselystä saadun aineiston tutkimuksen kautta uusia, ennalta arvaamattomia ideoita. Halusin selvittää opiskelijoiden mielipiteitä ja muodostaa niistä mahdollisimman kokonaisvaltaisen kuvan. Kyselylomaketta suunnitellessa pyrin siihen, että saatu aineisto olisi antanut kattavan käsityksen aiheesta.

Vaikka laadullisen tutkimuksen periaatteita soveltavan kyselyn yhtenä olennaisena piirteenä on etukäteen muodostetun hypoteesin puuttuminen ja tutkimuksen muokkaantuminen aineiston hankinnan ja analyysin kuluessa, se ei kuitenkaan tarkoita, että kyselyn toteuttajalla ei olisi ennakkokäsityksiä tutkivasta aiheesta. Jokaisessa kyselyssä kyselijällä on iso merkitys aineiston analysoinnissa ja myöskin aineiston hankinnassa, sillä asiat, jotka ovat hänelle tärkeitä ja mielenkiintoisia, heijastuvat kysymyksissään.

Aineiston analyysin luotettavuutta parantaa omien ennakkokäsityksien erottaminen varsinkin yleistystyksiä tehdessä. Ennakko-oletuksia on tärkeä pohtia, jotta pystyisi mahdollisimman objektiiviseen kyselytuloksen tulkintaan.

Olettamukseni opiskelijoiden vastauksista pohjautuivat omien opiskeluaikojeni opetusharjoittelun kokemuksiin. Täytyy myöntää, että osa ennakko-oletuksiani osoittautui vääräksi, ja käsitykseni todellisesta pedagogiikan opetusharjoittelun tilanteesta muuttui opiskelijoiden vastauksia lukiessa.

Luulin, että opiskelijoiden vastauksista nousee esille aloittelevan harjoitusoppilaan opettamisen haasteellisuus ensimmäisenä opetuskokemuksena. Mutta kukaan ei maininnut vastauksessaan, että olisi mieluummin opettanut pidemmällä olevaa oppilasta ensimmäisenä oppilaana, vaikka aloittelijan opettaminen onkin haastavampaa.

Toinen ennakko-oletukseni koski instrumenttikohtaisia eroja ja niistä johtuvasta erilaisten opintosuunnitelmien laatimisen tarvetta. Luulin, että erilaisten soittimien erityisluonteet vaikuttaisivat sen verran oppimisen ja opettamisen prosessin kulkuun, että näitä erityispiirteitä, kuten esimerkiksi äänentuottoa ja soittoteknisiä eroja, pitäisi ottaa huomioon ja sisältää opetussuunnitelmaan. Instrumenttikohtaisia erilaisuuksia tulikin jonkin verran, muttei kuitenkaan niin paljon, että niitä olisi tarpeellista säädellä opetussuunnitelman tasolla.

Muutamalle ennakko-odotukselleni löysin vahvistusta opiskelijoiden vastauksista, kuten syvemmän teoreettisen pohjan tarve ainakin soittotekniikan, ohjelmiston ja tasosuoritusvaatimusten osalta. Korostui myös toivomus enemmän kuin yhden harjoitusoppilaan opettamisessa lukuvuoden aikana.

5 MUSIIKKIOPISELIJOIDEN NÄKEMYKSIÄ OPETUKSESTA

Tässä luvussa käsittelen opiskelijoiden näkemyksiä pääaineen pedagogiikasta ja opetusharjoittelusta. Kuten jo mainitsin, kyselyyn vastasi kahdeksantoista opiskelijaa, joten, vaikka materiaalia kertyi riittävästi ja nousi uusia mielenkiintoisia ajattelun aiheita, suuria yleistyksiä näiden vastauksien perusteella ei voi tehdä, mutta nämä vastaukset näyttävät opettajille suunnan, johon kyseisen aineen opetusta voisi vielä kehittää.

Vastausten analysointivaiheessa huomasin, että muutama käsite tuli esille aina uudestaan. Liitin yhteen opiskelijoiden vastauksia, joissa käsiteltiin opettajan tavoitteita ja tehtäviä, ja kokosin niistä erillisen alaluvun, jonka laitoin tämän luvun päätteeksi. Siinä mielestäni syntyy hieno kokonaiskuva musiikkiopiskelijoiden opettajuudesta.

Huolimatta siitä, että kysymykset olivat jaettu aiheittain, en koe, että olisi perusteltu vastausten käsittely kysymyksittäin, koska vastaukset poikkeavat monesti kysymyksen sisällöstä tai laajentavat sen. Tästä syystä erittelen viisi tärkeintä kyselyn näkökohtaa ja seuraavasti yritän kuvailla yleissuuntauksia opiskelijoiden vastauksissa.

5.1 Opiskelijoiden kokemuksia opetusharjoittelusta ja sen haasteista

Pyysin opiskelijoita kertomaan kokemuksistaan opetusharjoittelusta ja kuvailemaan itselle opettajuuden kannalta merkittävimpiä tilanteita opetusharjoittelussa. Halusin myös selvittää, mitä opettamista koskevia asioita opiskelijat kokivat haasteellisimmiksi.

Lähes kaikki vastaukset osoittivat, että pedagogiikkaa ja opetusharjoittelua koetaan hyödyllisenä ja toimivana opetuskokonaisuutena. Enimmäkseen opiskelijat kuvaavat tätä opintojaksoa opettavaisena, avartavana, tarpeellisenä ja hyvänä. Kokemusta työelämästä käytännössä arvostetaan ja pyritään oppimaan, vaikka monen mielestä kurssi ei ole helpompia. Mutta, kuten eräs oppilas kirjoitti, *vaikeuksien kautta sitä kai oppii ja alussahan moni asia on vaikeaa.*

Yksimielisiä opiskelijat ovat myöskin siitä, että *opettamaan ei opi muuten kuin opettamalla*. Opetusharjoittelun kautta kehittyy opettajana, kun pohtii oma opettajuutta, saa tukea ja *konkreettista palautetta* ohjaavalta opettajalta ja myöskin *erilaisia näkökulmia ja vinkkejä opetustyöhön* - muilta opiskelijoilta. Opettamalla kehittyy itsekin paremmaksi muusikoksi, se auttaa *oivaltamaan asioita myös omassa tekemisessä*, kun joutuu pohtimaan, miten opettaa asioita oppilaalle.

Erittäin hyödyllisiä ovat opiskelijoiden mielestä pedagogiikan ja opetusharjoittelun opintojaksoon sisältyvät ryhmätunnit ja muiden opiskelijoiden pitämien tunti-en seuraaminen. Niistä saadaan vinkkejä omaan opetustyöhön ja vertaistukea. Eräs opiskelija koki toisten opettamisen seuraamista parhaana osana kurssia: *"Kaikista eniten koin saavani ideoita näiltä tunneilta omaan opetukseeni"*. Merkittävä oli minun mielestä myös yhden opiskelijan tarkennus: *"Oman opetustyöni kannalta tärkeitä ovat olleet myös hetket, jolloin joku toinen tekee saman "virheen" kuin itse on tehnyt, koska silloin huomaa todella hyvin, miksi olisi parempi tehdä toisin."*

Opettamisen merkittävimpiä kokemuksia pohdiskellen, opiskelijat ovat yhtä mieltä: omat ja oppilaan oivaltamisen hetket ja musisoinnin ilo ovat opettamisen parhaita anteja. *Ja myös näihin liittyvät aidot ilahtumiset, joissa oli selvästi miellissään onnistumisestaan*. Oivaltamisesta elämyksenä kirjoittavat useat opiskelijat. Itse jaan tätä mielipidettä ja minunkin mielestäni ilahtumisen sekä oivaltamisen hetkien ansioista opettajan työ on niin kiehtova.

Arvokkaita kokemuksia on oppilaan kehityksen seuraaminen ja tukeminen. Yksi opiskelija kertoi: *Merkittävimpiä kokemuksia oli se, kun sai oppilaan oivaltamaan ja sitä kautta kehittymään. Se kun onnistui löytämään juuri tietylle oppilaalle sopivat harjoitteet ja sai oppilaan rentoutumaan ja uskaltamaan kokeilemaan ja sitä kautta oppimaan*.

Tärkeää on oppia myös omista virheistään. Joskus hoksaa että *tämä tapa opettaa toimii*, mutta hyödyllisiä ovat negatiivisetkin oivallukset - *oikeastaan myös ne hetket, kun on joutunut toteamaan että ei, nyt olen menossa vikasuuntaan*.

Halusin selvittää, minkälaisia asioita opiskelijat kokivat haasteellisina pedagogiikan ja opetusharjoittelun opintojaksossa, ja kokemuksia oli erilaisia.

Järjestelyongelmia syntyy kun yrittää sovittaa yhteen opiskelijan, harjoitusoppilaan ja ohjaavan opettajan aikatauluja. Joskus opiskelijoilla on vaikeuksia harjoitusoppilaan löytämisessä. Haastavaa on useammankin opiskelijan mielestä opetusharjoittelun tilanne itse, jossa on läsnä ohjaava opettaja (*pedioppilas tunnit eivät aina ole luonnollisia tilanteita*).

Oman opettajuuden löytäminen on pitkä ja työläs tie. Opetustyön alkaessa on tärkeää, että opettajalla on kuva siitä, kuka hän on opettajana ja minkälaiseksi opettajaksi hän haluaisi kehittyä. Yksi opiskelija sanoi hyvin lakonisesti: *"opettaminen on kyllä ollut ihan melko suuri haaste"*. Syynä tähän voi olla se, että opiskeluvaiheessa (ja myöhemminkin työelämässä!) on vaikeaa saavuttaa itseluottamusta, koska omat tiedot ja taidot tuntuvat välillä riittämättöminä. Opettajan pitäisi osata tarkastella omaa toimintaa kriittisesti, mutta kriittisyys ei saisi muuttua epäilyksi ja hävitä itseluottamusta. Tässä kahden opiskelijan näkemyksiä:

- *Haasteellisinta oli ehkä omien puutteellisten tietojen täydentäminen ja niiden siirtäminen oppilaalle. Esimerkiksi jotkut jousitekniset asiat olivat minulle vielä vieraita, vaikka ne olisi pitänyt oppia jo melko varhaisessa vaiheessa soitonopiskelua.*
- *Tämän minä näen haasteena opettaessani oppilasta. Pitäisi olla todella luottavainen omiin kykyihin että "uskaltaa" siirtää oppia opiskelijalle.*

Eräs opiskelija kertoi, että häntä on auttanut ja antanut lisää varmuutta oman opetuksen videoiminen:

- *Ohjaaja pyysi videoimaan tunnin. Aluksi kauhistuin, mutta lopulta suostuin ja se oli hyvä juttu. Näin kaiken mitä tein [...] Näin myös sen, että tunninpito oli luontevaa ja se onnistui hyvin. Ja että meillä oli oppilaan kanssa hauskaa. Mottoni: Tosissaan mutta ei vakaavasti - välittyi tunnin kulussa. Tuota videointia pitäisi tehdä enemmänkin.*

Haasteista huolimatta, opiskelijoiden mielestä parasta opettamisessa on nähdä oppilaiden innostusta ja huomata niitä iloitsevan musisoimisesta.

5.2 Kokemuksia ohjauksesta

Pedagogiikan ja opetusharjoittelun opintojakson keskipisteessä on ohjaavan opettajan ja opiskelijan vuorovaikutus ja yhteistyö. Ohjaavan opettajan tehtävä on auttaa opettajaksi opiskelevaa kehittämään opettajuuttaan ja olla tukena vaikeissa hetkissä. Hyvä ohjaus voi olla ratkaiseva itseluottamuksen kannalta. Taitavan ohjaajan kanssa ohjattava oppii turvallisessa, rohkaisevassa ympäristössä, jossa hän saa rehellistä palautetta omasta oppimisestaan sekä tarvitsemaansa apua, neuvoja ja puuttuvien tietojen täydennystä.

Kyselyyn vastanneiden opiskelijoiden kokemukset opetusharjoittelun ohjauksesta olivat enimmäkseen myönteisiä. Yhteistyötä ohjaavan opettajan kanssa koettiin sellaisena, kuin sen pitäisikin olla. Monen opiskelijan mielestä ohjaus oli *todella ammattitaitoista, kaiken kaikkiaan hyvää, tosi hyödyllistä ja kannustavaa*.

Erityisesti kannustajan ja rohkaisijan rooli tuntuu olevan arvokkain piirre ohjaavan opettajan toiminnassa ja asenteessa. Opiskelijoiden mielestä on tärkeää, että ohjaavan opettajan tapa ohjata ja antaa palautetta olisi sellainen, että opiskelija saisi *luottamusta hänen kannustuksestaan*, joka innostaisi jatkamaan opettamista ja kehittymään siinä.

Useammat opiskelijat painottivat, että heidän mielestä on oleellista saada hyödyllisiä neuvoja, mutta ohjaavan opettajan liika sekaantumista tunnin kulkuun koettiin epämukavana. Parasta ohjauksessa oli opiskelijoiden mielestä se, että ohjaava opettaja on läsnä, aidosti kiinnostunut, tarjoaa apua tarvittaessa, mutta jättää tilaa opiskelijan itsenäiselle työskentelylle.

- *Ohjaava opettaja ei ole liikaa ottanut ohjaksia pedioppilaan ohjaukseen, vaan antanut hyödyllisiä vinkkejä vaikeisiin tilanteisiin. Palautekeskustelu on ollut aina hyödyksi, sillä siinä olen kirjannut ylös tulevat haasteet ja neuvot opettamiseen.*
- *Ohjaajani istuu hiljaa ja kirjoittaa kynä sauhuten muistilehtiöönsä. Jäämme sitten kahdestaan niitä puimaan rauhassa ajan kanssa. Mutta jos minulla on kysyttävää tunnin aikana esim. ääntämisessä tai missä vaan, niin ohjaaja kyllä auttaa siinä heti. Musta se on hyvä.*

- *Opettajani on ollut minulle tukena ja olen pystynyt aina tarvittaessa kysymään neuvoa.*
- *Opettaja antaa sopivasti neuvoja tunnin aikana, ei puutu liiaksi opetukseen.*

Ohjaavalta opettajalta vaaditaan tahdikkuutta ja ymmärrystä, milloin on parempia pysyä tarkkailijan roolissa, koska *keskeytykset ja pitkät selitykset kesken opetusta tuntuvat tuntia häiritseviltä*. Tämä näkemys on esitetty erittäin kattavasti ja tiivistä erään opiskelijan kertomuksessa:

- *Parhaiten mielestäni toimii se, että opettaja on pääasiassa koko tunnin vain tarkkailemassa ja ”puuttuu” tunnin kulkuun vain jos minä itse sitä kysyn. Palaute tunnin jälkeen on hyödyllistä, ja silloin voi myös kysyä kaikkia itseä askarruttavia asioita. Harmillista on jos harjoittelun ohjaaja on niin innostunut opettamisesta, ettei malta pysyä tarkkailijana vaan pyrkii opettajan rooliin. Silloin harjoittelija jää taka-alalle ja menettää jotenkin opettaja asemansa tunnilla. Silloin harjoittelun tarkoitus ei toteudu.*

Vaikka ohjaavan opettajan neuvoja ja tukea nähdään merkittävänä ja kehitettävänä asiana, monikin opiskelija on kokenut *ohjaavan opettajan läsnäolon kiusalliseksi ja ahdistavaksi*, varsinkin opetusharjoittelun alkuvaiheessa. Arvioijan läsnäolo tekee opettamisen tilanteesta luonnottoman ja joskus käy niin, että *jos opetustilannetta seuraamassa ei ole ketään ohjaavaa opettajaa [...] syntyy enemmän oivalluksia ja on helpompi heittäytyä ja keksiä erilaisia mielikuvia lasten opettamiseen*. Eräs toinenkin opiskelija mainitsi, että huolimatta ohjauksen hyödystä, *on tärkeää että saa pitää tunteja myös ihan kaksistaan oppilaan kanssa, jolloin kumpikaan ei turhaa jännitä ohjaavaa opettajaa*.

Sen sijaan palautekeskustelut ovat tuntuneet avartavilta ja opettavaisilta, niissä *on hyvin kiinnostavaa kuulla kuinka oma opettaminen vaikuttaa ulkopuoliseen seuraajaan*. Palautekeskusteluihin opintosuunnitelman mukaan varattu aika ei meinaa riittää joidenkin opiskelijoiden mielestä, *haasteena on ollut saada kaikki tarvittava ohjaus omalta ohjaavalta opettajalta niin lyhyessä tuntimäärässä*. Osa opiskelijoista oli taas sitä mieltä, että *ohjausta oli riittävästi*.

Luulen, että syy opiskelijoiden kokemusten eroihin on se, että ohjauksen riittävyys, monipuolisuus ja asiallisuus riippuvat todella paljon ohjaajan henkilökohtaisista ominaisuuksistaan, hänen omasta opettajuudestaan. Erään opiskelijan mukaan opetusharjoittelun ohjauksen *taso on vaihdellut rajustikin sen mukaan kuka on ollut opettajana.*

Näiden opiskelijoiden rinnalla, jotka kokivat ohjausta ja palautetta omasta opettamisesta hyvänä ja kehitystä avustavana, on useampia opiskelijoita, jotka ovat kokeneet, että he eivät ole saaneet ohjausta, vaikka olisivat sitä tarvinneet, ja että joissakin tapauksissa *ohjaus opetusharjoittelun suhteen on ollut [...] todella minimaalista.* Kuten kirjoitti eräs opiskelija: *Itse olen saanut oppilaalleni tarpeeksi aikaa opettamiseen, mutta itselleni ohjausta on liian vähän.*

Myös ohjaavan opettajan antaman palautteen suhteen olen saanut opiskelijoita erilaisia näkemyksiä. Opiskelijat toteavat, että *omasta opettamisesta on tärkeää saada palautetta,* mutta palautteen on oltava rakentava, se ei missään nimessä saisi murskata opiskelijan itsetuntoa tai tuhota hänen kehittyvää opettajuuttaan. Valitettavasti, saamieni vastausten joukossa oli sellaisia, jotka viittasivat siihen, että opiskelija ei ole saanut *erityisen rakentavaa ja kattavaa palautetta.*

Eräs opiskelija kirjoitti ohjaavan opettajan palautteesta näin:

- *Opettajien antamaan ohjaukseen pitäisi kiinnittää huomiota, sillä ainakin minulla alkusyksystä koko opintojakso meinasi tyssätä siihen, kun pelkäsin palautetta. Opettajia pitäisi ohjeistaa antamaan monipuolista palautetta ja huomioimaan myös se, että oma tapa opettaa ei ole se ainut tie hyväksi opettajaksi. Rakentavan palautteen antaminen on kaiken a ja o. Jos ensimmäisen tunnin jälkeen saa yksinomaan pelkkää kritiikkiä, ei se ainakaan kannusta jatkamaan opettamista.*

Mietin, että olisi erittäin tärkeää jokaisen ohjaavan opettajan pohtia oma vastuu- taan ja opettamisen merkitystä, sillä harkitsemattomilla sanoilla voi olla tosi ikäviä seurauksia, kun taas innostavalla palautteella voi saavuttaa paljon!

5.3 Opiskelijoiden itsearviointi

Pyysin opiskelijoita arvioimaan oma opiskelua ja kertomaan, mitkä ovat niiden mielestä tärkeämmät asiat, joita ne ovat oppineet pedagogiikan ja opetusharjoittelun opintojaksossa. Halusin myös selvittää, mitkä opettamisen osa-alueet ovat voineet jäädä epäselväksi.

Vastauksissa korostuu kurssin tärkeä rooli opiskelijoiden opettajuuden kehittämisen käynnistämisessä. Ennen kaikkea opiskelijat saavat opettamisen kokemuksen kautta *varmuutta ja luottamusta omaan osaamiseen toimia opettajana, rohkeutta luottaa omaan opettajuuteen ja toimia itselle luontevimmalla tavalla oppilaan etua unohtamatta.*

Moni on *tiedostanut kuinka tärkeä opettajan rooli on esimerkkinä* ja tuntee itsensä kehittyneeksi opettajana: *Olen kehittynyt opettajana ja löytänyt palan omaa opettajapersoonani. Olen myös saanut alkeita siitä, miten opetetaan pieniä oppilaita.* Myös opettamisessa onnistumisen kokemus on valtavan merkityksellinen (*Erinomaista kokemusta [...] opettamisesta ja siinä onnistumisesta!*), sillä se luo pohjan asiantuntijuudelle ja antaa *itsevarmuutta [...] opettajana ja ammattilaisena.*

- *Opetuskokemus on varmasti tärkein asia, mitä sain kaikista opetusharjoitteluistani. Oli myös onni, että sai opettaa niin erilaisia oppilaita. Se toi hyvin valmiuksia työelämään. Toki opin myös paljon erilaisten tekniikoiden opettamisesta ja sain huomata käytännön kautta, kuinka tärkeää hyvä ilmapiiri on oppimiselle.*

Jotkut opiskelijat huomasivat myös, että opetusharjoittelun myötä niiden vuorovaikutustaidot ovat kehittyneet, opetusharjoittelussa joutui miettimään, miten opettaa eri tavalla erilaisia oppilaita. Eräs opiskelija pohti: *Tärkein opetus minulle on mielestäni se, miten opetetaan haastavaa lasta. Miten häntä voi motivoida? Mitä häneltä voi odottaa? Miten ujuttaa opetukseen kaikkia musiikin osa-alueita?*

Opiskelijoiden kertomuksista nousi vahvasti esiin kaksi osa-aluetta, joista ne olisivat kaivanneet enemmän tietoja: ohjelmistot eritasoisille oppilaille ja teoreettinen pohja omalle opetukselle. Opiskelijoiden näkemysten mukaan ammattiin

liittyviä (ei pelkästään yleispedagogisia) teoreettisia tietoja ne tarvitsevat enemmän.

- *...Jäi tunne että olisin kaivannut vielä enemmän näkökulmia ja vaihtoehtoja omaan työskentelyyn.*
- *...erilaisten historiallisten ja eri koulukuntien opetustavat ovat jääneet käymättä läpi.*
- *”miten toimia tietyssä tilanteessa” tai ”miten opettaa oppilaalle jokin tietty asia”, en niin hirveästi saanut vinkkejä noihin asioihin.*
- *Koen, että ohjelmistotietouteen olisi syytä panostaa enemmän.*
- *Tasosuoritusten vaatimuksia emme käyneet läpi ja nyt opettaessa ne täytyy selvittää itsenäisesti. Ohjelmistoa kävimme kyllä läpi, mutta mielestäni emme riittävästi taso kerrallaan. Nyt opetustyössä huomaa, että joudun käyttämään paljon aikaa etsiäkseni [...] ohjelmistoa ja teknisiä vaatimuksia, koska en ole aiemmin näihin kunnon opastusta saanut.*

5.4 Mielipiteitä opetusharjoittelun työelämänlähtöisyydestä

Kysymys, millä tavalla pääaineen pedagogiikan ja opetusharjoittelun opintokokonaisuus vastaa työelämän vaatimuksia ja odotuksia, on olennaisin opiskelijoiden tulevaisuuden kannalta. Enemmistöllä kyselyyn vastanneista opiskelijoista on jo tässä vaiheessa ammattityön kokemusta: useammat opettavat yksityisesti, toiset ovat tehneet musiikinopettajan sijaisuuksia, muutama on töissä soitonopettajana musiikkilaitoksessa.

Kaikki vastanneet olivat sitä mieltä, että opintojakso vastaa hyvin työelämän odotuksia. Eräs opiskelija totesi seuraavaa: *opetusharjoittelusta saa alustavan kuvan työelämän haasteista, siinä ollaan jo ikään kuin töissä. Opintojaksolla [...] oppii opettamaan ja saa tuntumaa siitä, millaista opettaminen tulee olemaan. Opetusharjoittelun kulussa tulee erään opiskelijan mukaan kokemus siitä, että pärjää työssä. Tunne syntyy pikkuhiljaa harjoittelun edetessä.*

Mutta tilanne ei ole kaikkien opiskelijoiden kohdalla sama. Joillakin on useampia yksityisoppilaita kun taas joillakin on vaikeuksia harjoitusoppilaan löytämisessä. Olosuhteet ovat epätasaisia:

- *Jokuhan voi oikeasti opettaa ns. oikeassa työympäristössä, esim. musiikkiopistossa tai musiikkileireillä, jotkut taas keräilevät pisteitä sieltä täältä opiskelun ohessa, jolloin työharjoitteluun ei varsinaisesti voi panostaa niin paljon kuin työelämässä tulisi panostaa.*
- *Itse opetan yksityisesti 7 eri oppilasta, mutta kaikilla ei ole tällainen tilanne. Mietityttääkin, kuinka pystyy saamaan tarpeeksi valmiuksia työelämään, jos ei jo opiskeluaikana ala kasvattamaan rutiineja? ...Opetusharjoittelun tulisi olla laajempi kokonaisuus. Esim. harjoitusoppilaita voisi olla useampikin kuin yksi lukuvuodelle. tällä tavoin saisi enemmän kokemusta.*

Opiskelijat mainitsevat sen, että opintojakso vastaisi entisestä enemmän todellista työelämää, jos opetusharjoitteluun kuuluisi useamman harjoitusoppilaan opettaminen. Työelämässä *tulee olemaan enemmän kuin yksi oppilas*. Useimpien erilaisten oppilaiden kohtaaminen työelämässä on opiskelijoiden käsitysten mukaan haastavinta, ja opetusharjoittelun suppea laajuus ei tarjoa siihen riittävästi valmiuksia:

- *Haastavinta on opetusharjoittelussa sen suppea laajuus. On vaikeaa luoda itsestään kuvaa opettajana, kun ei ole tarpeeksi kokemusta taustalla. Toki kokemuksen luo työelämässä, mutta olisi helpompaa lähestyä työelämää, jos olisi jo jonkinlainen kuva itsestään opettajana.*
- *Tietysti ei ole aikaa eikä resursseja kenelläkään, että oppilaita olisi useampia, mutta koen että ainoastaan yhden oppilaan opettaminen vuoden ajan ei vastaa todellakaan työelämän odotuksia. Työelämässä oppilaaksi voi tulla miehiä, naisia, nuoria ja vanhoja. Laulun opetusharjoittelussa pahimmillaan ollaan tekemisissä vain yhden äänityypin ja yhden ikäisen ihmisen kanssa. Se ei anna vielä kovinkaan hyviä valmiuksia työelämään.*
- *Kuitenkin työelämässä luultavasti tulee olemaan enemmän kuin yksi oppilas. Täten saattaisi olla hyödyllistä kannustaa opiskelijoita hakemaan muitakin oppilaita saadakseen lisää kokemusta.*
- *Silti jos olisi mahdollista esim. musiikkiopistossa opettaminen voisi antaa todellisemman kuvan työelämästä.*

Tämän näkemyksen kanssa ovat samaa mieltä jo työelämässä olevat opiskelijat: *“Nyt työelämässä ollessa on tosin mukavaa, kun ei ole sitä ohjaavaa opettajaa nurkassa arvioimassa joka ikistä sanomista ja tekoa. Erona opetusharjoittelussa on ehkä se, että oli enemmän aikaa keskittyä siihen yhteen oppilaaseen. Nyt kun oppilaita tulee viisi peräjäälkeen, niin väkisinkin keskittyminen välillä herpaantuu ja oma energiataso ei pysy aivan samalla tasolla kaikkien kanssa”.*

Pedagogiikan ja opetusharjoittelun *tulisi olla kattavampi kokonaisuus.* Mutta opintojakson lisäksi yhtä tärkeitä ovat itsenäinen valmistautuminen työelämään ja aktiivinen asenne oppimiseen. Yksi opiskelija näkee sen näin:

- *Harjoitusoppilaat edustavat todellista työelämässä eteen tulevia oppilaita. Muuten koen, että oma kiinnostus ja asioiden selvittäminen on itselleni ollut tärkein väline myös työelämään valmentautumisen kannalta. Kurssit ovat olleet parhaimmillaan lähinnä vertaistukea ja ideoiden jakamista.*

Yksi opiskelija kiinnitti huomiota yhteen opettajan työn merkittävään osaan – yhteistyöhön oppilaiden vanhempien kanssa. Hän on kokenut, että opetusharjoittelussa oppilaiden ja vanhempien kohtaaminen on *tärkein opiskeltava asiahaara.*

Se, että opintojakso *ei valmenna muuhun opettajantyöhön millään lailla,* ei ole opiskelijoiden mielestä ongelmallista (*sen varmaan oppii muualta*), päällimmäisenä opintojaksosta halutaan oppia olemaan oma itsensä opettajana ja kehittyä opettajan työssä.

5.5 Opiskelijoiden kehittämis ehdotuksia

Pyysin opiskelijoita jakamaan ideoitaan siitä, mitä voisi lisätä tai poistaa pääaineen pedagogiikan ja opetusharjoittelun opintojaksosta tehdäkseen siitä työelämänlähtöisemmän, tehokkaamman ja kattavamman opintokokonaisuuden. Näkemyksiä ja ehdotuksia oli erilaisia, mutta niistä hahmottuvat yleiset suuntaukset.

Yksi iso ehdotusten ryhmä koskee jo aikaisemmin mainittua teoreettisen tietopohjan tarvetta. Opiskelijat kaipaivat enemmän konkreettisesti omaan ammattiin liittyviä tietoja. Useat painottavat, että yleisten pedagogisten aineiden ja pääaineen pedagogiikan laajuuden mittasuhte voisi olla toisenlainen. Yleispedagogisia aineita ja oman aineen pedagogiikkaa koskevaa tietoa usein asetetaan vastakkain:

- *Sen sijaan teoreettinen pedagogiikan opiskelu, kuten esim. yleinen musiikkipedagogiikka, ei ole auttanut mielestäni matkalla opettajaksi yhtä hyvin ja tämänkaltaista opetusta saisi minun puolestani olla vähemmän.*
- *Pääaineen pedagogiikkaa on ollut mielestäni liian vähän verrattuna yleisiin pedagogiikan aineisiin.*
- *Pedapäivillä (yleistä musiikkipedagogiikkaa) ei ole monenakaan kertana jäänyt käteen kovin paljon mitään ”faktoja” tai uutta. Usein tunnit ovat vain ”pedagogisesti” hyvin rakennettuja, mutta kunnan sisältö puuttuu. Eivät pedapäivät turhia ole, ja opetuksen laatu riippuu opettajasta, mutta useimpien päivien jälkeen tuntuu, että todellista asiaa ja oppimista tapahtui vain 10% koko päivästä.*

Teoreettisen tietoperustan opiskelijoiden mielestä voisi vahvistaa järjestämällä sellaisia tunteja tai luentoja, joissa perehdyttäisiin oman instrumentin soittotekniikan opettamisen erityispiirteisiin. Tämä toive tuli esiin erityisesti laulajien ja jousisoittajien vastauksista. Ehdotukset ovat hyvin tarkkoja ja asiallisia, joten niiden toteuttaminen vaatisi vain pientä järjestelyä. Tässä erään laulajien pohdinta:

- *(Lisäisin) ehkä laulun teoreettista opettamista lääketieteellisin termein ja tutkimustiedon nojalla. Se jää laulunopetuksessa aika vähälle ja laulunopettajilla käsitys lihaksista perustuu usein paljolti omiin mielikuviin ja omiin termeihin. Toisaalta laulua eivät täsmälliset termit opeta, mut-*

ta yhtenäinen käsitys laululihaston anatomiasta ja esimerkiksi siitä, mitä todella fyysikaalisesti tapahtuu miesäänen rekisterivaihdoksessa auttaisi ainakin opettajakuntaa.

Jousisoittajat kaipaivat myös vinkkejä oman soittimen opettamiseen:

- *Instrumenttiopettajana olisin mielelläni ottanut oppia esimerkiksi eri soit-
toteknikoiden opettamisesta joltakin asiaan perehtyneeltä opettajalta.*
- *Jonkinlainen soittotekniikka-aiheinen seminaari/luentosarja olisi hyvä,
millä eri tavoin voi opettaa esim. perusjousilajit jne. Nyt ollaan vain sen
varassa, mitä on lapsena itse opittu ja toisten opettajien tunteja seurates-
sa kenties havaittu. Tekniikkaopetuksen teoriaosaa siis kaipaisin.*

Teoreettisen opin tarvetta opetusharjoittelun aloittamisen vaiheessa toivat esille useammat opiskelijat, painottaen, että olisivat kaivanneet *enemmän teoriaa ja vinkkejä opettamiseen ennen opetusharjoittelun aloittamista*. Oli mainittu, että opintokokonaisuuden eri jaksojen aikataulutuksissa olisi myös niiden hyödyllisyyden kannalta parantamisen varaa: *”...Tuntien seuraaminen voisi olla enemmän niihin aikoihin kun on itse jo alkanut opettaa (pedagogiikka opetus)..saisi ehkä enemmän irti silloin opetuksen seuraamisesta kun on jo vähän omaa kokemusta tullut.”*

Eräs opiskelija toi esimerkin luennosta, jota koki tärkeänä omassa oppimisessaan. Luulen, että tämä kertomus näyttää todella hyvin opettajille, mihin suuntaan voisi kehittää opintosuunnitelmaa, miniätyyppistä pedagogisten aineiden opetusta voisi olla musiikkikoulutuksessa enemmän:

- *Koin hyödyllisemmäksi esimerkiksi erään ryhmäpedagogiikan luennon, jossa oli luennon lisäksi myös käytännön esimerkkejä opetustilanteesta oikeiden soittajien kanssa. Opin tuona päivänä paljon enemmän, kuin seuraamalla toisten tunteja. Tehokasta siitä teki varmastikin se, että luennoitsija kertoi ensin tekniikoistaan, sitten näytti ne esimerkkinä toimivalla jousikvartetilla ja pianotriolla, jonka jälkeen opetustekniikoista puhuttiin yhteisesti vielä jälkeenkin päin.*

Teoriaosan lisäämistä eivät kuitenkaan kannattaneet kaikki opiskelijat, joidenkin mielestä *teoreettisia aineita voisi jollain tavalla tiivistää, sillä [...] opettamaan ei opi kuin opettamalla.*

Mielipiteet ohjauksesta ja sen määrästä jakoutuivat. Jotkut opiskelijat kokevat, että olisivat kaivanneet enemmän ohjausta (*Lisäisin ohjaajan kanssa tunteja*), jotkut taas olivat sitä mieltä, että *enemmän voisi olla ns. rauhassa opettamista, ilman ohjaavaa opettajaa*. Luulenkin, että kun kyse on ohjaavan opettajan ja opiskelijan henkilökohtaisesta vuorovaikutuksesta, tässä tapauksessa ehkä olisi viisaampaa yksilöllistää ohjaavan opettajan toimintaa riippuen opiskelijan toiveista ja tarpeista. Opiskelija voisi sitten käyttää ohjausaikaa itselleen tehokkaammalla tavalla.

Moni haluaisi, että ohjausta olisi enemmän. Toiselle sopisi paremmin toisenlainen tapa: *”Sitten voisi olla tapaamisia ohjaavan opettajan kanssa, jolloin voisi keskustella opetustilanteista ja mahd. kysymyksistä. En silti tietenkään poistaisi ohjaavaa opettajaa tunneilta kokonaan. Ohjaaja voisi käydä säännöllisesti katsomassa tuntien kehittymistä, mutta mieluummin vain observoida tuntia ja antaa palautetta sen jälkeen.”* Tai: *”Olisi parempi, jos ohjattuja tunteja olisi vaikka pari vähemmän, mutta vastaavasti palautekeskustelut olisivat hieman pidempiä. Näin ehtisi paneutua tarkemmin asioihin, eikä jäisi mitään tärkeää kysymystä ilman vastausta. Palautekeskusteluihin varattu 15 minuuttia tunnin jälkeen eivät meinaa riittää.”*

Myöskin kysymys siitä, onko parempi, että pedagogiikkaa ja opetusharjoittelua opettaisi oma soitonopettaja tai joku muu opettaja, kerkisi opiskelijoiden vastauksissa. Tässäkin löytyi vastakkaisia toivomuksia.

- *Oman soitonopettajan oppeja saa kyllä omilta soittotunneiltakin, joten pääaineen pedagogiikkaa olisi voinut opettaa joku muu.*
- *Mielestäni olisi hyvä että oma instrumentti opettaja voisi ohjata myös pedagogiikkaa.*

Jälkimmäisen näkemyksen esitti eräs laulajaopiskelija ja perusteli sen omalla kokemuksella:

- *Ohjaaja sanoi hyviä asioita ja antoi pääpiirteisiin erittäin hyvää ohjausta, ja onhan osin eri näkökulmatkin tervetulleita, mutta musiikin opetuksessa on syytä panostaa heti alusta lähtien tekniikkaan. Ristiriitaisena opetus-harjoittelussa koin sen, että ohjaavalla opettajalla oli osin eri tapa opettaa ja ymmärtää tekniikkaa, kuin omalla opettajalla. Pähkäilinkin, että kun ohjaaja on paikalla, miellytänkö häntä käyttämällä hänen suosimiaan metodeja vai käytänkö harjoitteita mitä oma opettaja suosii.*

Olen itse sitä mieltä, että tämän ajatuksen pitäisi ottaa huomioon laulunopetuksen kohdalla, sillä laulajan instrumentti on todella arka ja altis sekä psyykkisille että fyysisille haasteille erityisesti kehittymisen vaiheessa.

Toinen kyselyssä ilmennyt yleinen opiskelijoiden tarve liittyy ohjelmiston tunteamiseen. Varsinkin kun koulutuksella pyritään siihen, että siirtyminen työelämään olisi mahdollisimman sujuva ja toimisi luonnollisesti, tämän puutteen täydentäminen tuntuu olevan erittäin ajankohtainen. Tässä vain muutamien opiskelijoiden toiveita:

- *...lisää materiaalia opettajuutta varten. (olen saanut nuottivinkkejä ohjelmistoseminaarissa ja tasosuorituskriteereitä), lisäksi ohjelmistoluettelo olisi hyvä.*
- *Ohjelmistotietouteen olisi syytä panostaa enemmän. Pedagogiikka ja opetusharjoittelujaksossa kyllä tuli esille mihin tulee kiinnittää huomiota ohjelmiston valinnassa, mutta voisi olla tarpeellista, ihan konkreettisesti käydä enemmän läpi kokoelmia ja eri säveltäjien tuotantoa. Varsinkin lauluopetuksessa tietoni eri äänityyppien perusohjelmistosta jäi aika harvaksi.*
- *...se, millaista ohjelmistoa/millaisia aiheita missäkin vaiheessa tulisi opettaa, on ollut vaikea hahmottaa.*
- *Lisäisin perustason tutkintojen seuraamista ja ohjelmistoon tutustumista.*

Edellisessä luvussa mainitsin jo, mutta haluaisin alleviivata vieläkin, että opiskelijat yksimielisesti painottivat käytännön osuuden, eli harjoitusoppilaiden opettamisen, tärkeyttä opettajuuden kehittämisessä. Useampien mielestä *käytännön opetus on [...] paras tapa opettaa opetusta*. Opiskelijat hakevat kokemusta opettamalla yksityisesti, mutta opetuskokemuksen kertymiseen voisi panostaa myöskin koulu ottamalla sen merkitys huomioon opetussuunnitelmaan.

- *Observointia voisi olla vähemmän ja teoreettista pedagogiikkaa myös. Enemmän käytännön työtä.*
- *Lisäisin oppilaita (esim.2-3 oppilasta per lukuvuosi) ja ylipäättään opetusta.*

Tietenkin harjoitusoppilaiden lisääminen on kiinni koulun resursseista ja koulujärjestelmän joustavuudesta sekä aikataulutusten toimivuudesta. Muutamat opiskelijat ovat kokeneet aikataulujen sovittamisen ongelmia jo yhden harjoitusoppilaan kanssa ja toivovat niihin parannusta:

- *Enemmän joustavuutta olisin tarvinnut. Olin vähällä saada oppilaan, mutta tuli ongelmia käytännön asioissa. Aikataulutus on ollut vaikeaa.*
- *Oppilaan löytäminen on ollut vaikeaa, samoin aikatauluasiat.*

Kaikki kyselyyn vastanneet tähdentävät opettajuutta ja oma oppimista pohtien vertaistuen, mielipidevaihdon sekä ajatusten jakamisen suurta merkitystä. Eräs opiskelija ehdottaa: *“Ryhmäkeskustelun tyyppisiä tapaamisia voisi olla enemmän. Sellaisia jossa paikalla olisi oppilaita ja joku pätevä pedagogi. Oppilaat voisivat yhdessä miettiä opettamiseen liittyviä kysymyksiä.”*

5.6 Opiskelijoiden käsityksiä musiikinopettajuudesta

Tässä alaluvussa, kuten aiemmin viittasin, esittelen musiikinopiskelijoiden käsityksiä musiikinopettajuudesta ja näkemyksiä musiikinopetuksen olennaisimmista piirteistä. Seuraava alaluku on koottu opiskelijoiden mietiskelyistä. Lisäsin siihen vain muutaman oman sanan. Tavoitteenani tässä on esittää opettajuutta musiikinopiskelijoiden silmin. Mielestäni siitä syntyy hieno kuva! Tämä tuli esille erityisesti seuraavissa opiskelijoiden vastauksissa:

*Mielestäni on tärkeä että musiikkisuhde säilyy hyvänä soittamisen aikana, että vaikka ei pyrkisi ammatilliselle linjalle, niin kiinnostus ja halu harastaa musiikkia pysyisivät. Luulen että opetuksessa suurin haaste saat-
taa olla juuri tässä että rakentaa ja säilyttää oppilaan hyvää musiikkisuhdetta.*

Tärkeintä on *musiikin tekemisen ilon ja hyvän musiikkisuhteen luominen oppilaalle, oppilaan kanssa, jotta tämä voisi saada musiikista elinikäisen harrastuksen (tai ammatin).*

- Tunnille oppilas saa tulla omana itsenään ja me yhdessä luomme oppivaisen ilmapiirin. On tärkeää että tosissaan paneudutaan kehitettäviin kohtiin. Ei päästetä oppilasta liian helpolla. Mutta silti muistettaisiin pitää pilkettä silmäkulmassa. Sitä kautta oppilas uskaltaa alkaa heittäytyä musiikkiin. Ja kun oppilas huomaa että opettaja on tosissaan ja yrittää parhaansa mukaan opettaa, niin se tsemppaa oppilastakin yrittämään parhaansa.

Tärkeitä ovat positiivisen ja kannustavan ilmapiirin luominen, opettajan suhtautuminen ja asenteet opetustilannetta kohtaan, kiinnostus musiikkia kohtaan, opettajan ja oppilaan välinen luottamus sekä oppilaiden henkilökohtainen kohtaaminen ihmisinä.

Tietenkin on tärkeitä luoda myös vahva pohja tekniikalle. Tulkinta, tekniikka (sisältää myös musiikin teoriaa) ja musiikinhistoria ovat merkittävimpiä musiikinopetuksen sisältöalueita:

- Musiikillisuus (eli eri tyylien tuntemus, ja tunteiden tai erilaisten nyansseiden ja sävyjen esille tuominen), soiton ilo, musiikin ilon löytäminen omasta ja muiden soitosta.*
- Soittimen hallinta ja tuntemus (eli tietämys miten ääniä tuotetaan ja kuinka eri ääniä soitetaan), tekniikan harjoittelu.*
- Teoreettinen osio (musiikkisanastoa: esim. Dynamiikka, artikulaatio, Adagio jne., ja kappaleille sekä säveltäjille taustatietoa, eli tavallaan musiikinhistoriaa), musiikin/tekstin hahmottaminen, musiikillinen yleissivistys.*

- Tuntien pitäminen ylipäättään on [...] lähes joka kerta jollakin tapaa merkittävää, aina oppii jotakin uutta. Se on jatkuva kehittyminen opettajana. Opettajan työssä on tärkeä oppilaiden näkeminen yksilöinä, kunnioitus oppilasta kohtaan riippumatta hänen taidoistaan/ lahjakkuuden tasosta. Niin että jokaista täytyy opettaa eri tavoin, eikä kaikkia voi laittaa samaan muottiin.

*Motivaation ylläpitäminen onnistuu ja ilo tehdä musiikkia syntyy siinä, mis-
sä on positiivinen, turvallinen oppimisympäristö ja toimii kommuni- kointi mu-
siikin kautta ja ilman.*

*Opettajan tärkeimpiä ominaisuuksia ovat musiikillinen ammattitaito (tek-
niset ja musiikilliset valmiudet), pedagogiset taidot, sosiaalisuus, asian
tuntemus ja tavoitteellisuus, pitkäjänteisyys ja vastuullinen opettajuus.*

- Musiikin kokeminen – ilo! → johtaa kokemaan ja tulkitsemaan, motivoi*
- Musiikin tekninen osaaminen – vapaus! → vapauttaa tulkitsemaan*
- Musiikin laaja tunteminen → kasvu taiteen ammattilaiseksi.*

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Olen saanut kyselyssäni mielenkiintoisia tuloksia. Musiikinopiskelijoiden ajatusten lukeminen musiikinopetuksesta ja opettamisen oppimisesta tarjosivat minulle hienoja hetkiä.

Tehtävänäni oli löytää opiskelijoiden vastauksissa yleisiä suuntauksia, samankaltaisia näkemyksiä, joiden pohjalla voisi tehdä konkreettisia muutoksia musiikinopettajan koulutuksen opetussuunnitelmissa. Valitettavasti en ole voinut pysähtyä yksittäisten omaperäisten vastauksien analysoinnilla siinä määrin, mitä ne olisivat ansainneet. Tästä syystä olen liittänyt kehittämishankkeeseeni kyselyn vastaukset kokonaisuudessaan, poistaen vaan ensimmäisen (pääainetta koskevan) kysymyksen vastauksia luottamuksellisista syistä, vastaajien henkilöllisyyden suojaamiseksi. Opiskelijoiden pohdinnasta löytyy loistavia oivalluksia ja mietiskelyn aiheita.

Kyselyn tarkoituksena oli selvittää, minkälaisia ovat opiskelijoiden kokemukset pääaineen pedagogiikan ja opetusharjoittelun opintojaksosta, mitkä ovat niiden käsitykset opintojakson hyödyllisyydestä, työelämänlähtöisyydestä ja käytännön järjestelyyn liittyvistä asioista.

Yhteenvetona voisin sanoa, että pääasiallisesti pääaineen pedagogiikka ja opetusharjoittelu on toimiva opintokokonaisuus. Kaikki opiskelijat ovat kokeneet opetusharjoittelun kehitettävänä ja tunnistavat opettamisen reflektoinnin tärkeyden oma opettajuuden kasvun kannalta.

Kyselyn läpiviemisellä oli käytännöllinen tavoite: tarkastella opiskelijoiden mielipiteitä ja analyysin prosessissa tehtyjen johtopäätösten pohjalla suunnitella konkreettisia muutoksia ammattipedagogiikan opintokokonaisuudessa. Sellaisia muutoksia, jotka toisivat musiikkikoulutusta lähemmäksi työelämää ja antaisivat vahvan perustan todellisen asiantuntijuuden kasvulle.

Parannusehdotuksista tulivat esille ennen kaikkea perusteellisemmän teoreettisen tiedon tarve. Opiskelijoiden näkemyksiä yleistäen voisin sanoa, että pedagogiikan opintokokonaisuudessa olisi tilaa ja tarvetta teoreettisia ammattipeda-

gogisia tietoja syventävälle luentosarjalle. Opetussuunnitelman olisi mahdollista muokata siten, että ainakin pedagogiikan ja opetusharjoittelun ensimmäiseen opintojaksoon sisältyisi luentoja, joissa avattaisi tärkeimpiä nimenomaan käytännön opettamiseen liittyviä kysymyksiä. Koska eri soittimien soittotekniikkaa ja äänentuottoa vaativat perehtymistä soitimen erityisluonteeseen, ainakin osa luennoista voisi olla instrumenttikohtainen.

Teoreettisissa jaksoissa voisi avata

- soiton motorisia ja psykomotorisia tekijöitä,
- muistin toiminnan liittyviä kysymyksiä (lihasmuistin erikoispiirteitä),
- soiton ergonomiaa koskevia kysymyksiä, tyyppisiä ongelmia instrumenttikohtaisesti ja niiden ratkaisemisen tekniikkoja,
- esiintymisen haasteiden ratkaisemista, psykologisia menetelmiä esiintymisjännityksen hallintaan,
- äänentuottoa koskevia asioita instrumenttikohtaisesti (esimerkiksi, jousilajien opettaminen jousisoittajille tai laululihaksiston anatomia ja äänentuoton lääketieteelliset perusteet laulajille).

Teoreettisia kysymyksiä pohtiessa on tärkeä myös kytkeä niitä opettajan työhön. Mitä konkreettinen teoreettinen tieto tarkoittaa käytännön oppimisessa ja opettamisessa? Miten voi tiedon avulla tehostaa omaa opetusta ja oppilaan omaa harjoittelua?

Useammat opiskelijat tähdensivät vuorovaikutuksen merkityksen opettajuuden kehityksessä ja kertoivat oppineensa paljon juuri keskustelun ja ajatustenvaihdon tilanteissa. Niinpä uskoisin, että pedagogiikan opintokokonaisuudessa voisi hyödyntää henkilökohtaisen ohjauksen lisäksi ryhmätunteja, joilla käsiteltäisiin tiivistä yksittäisiä pedagogisia ongelmia yhdessä ohjaavan opettajan kanssa vapaassa keskustelussa.

Lähes yksimielisesti opiskelijat tunsivat ohjelmiston perusteellisemman tuntemisen puutteen. Ohjelmiston parempaa tietämistä mainitsivat niin monet opiskelijat, että luulen – voi varmuudella sanoa, että ohjelmiston seminaari instrumentteittain (eri koulujen, etydi- ja harjoituskokoelmien ja ohjelmistovihkojen tutustaminen) olisi erittäin tarpeellinen.

Ohjauksen kohdalla voi suunnitella joustavampaa lähestymistapaa, jotta jokaisella opiskelijalla olisi mahdollisuus käyttää hänelle kuuluvaa ohjausaikaa itselle tehokkaammalla ja kehitettävämmällä tavalla.

Pitkäaikaisena projektina voisi suunnitella musiikinopettajan koulutusohjelman yhteydessä omaa harjoituskoulua – tämä olisi pala todellista työelämää musiikkilaitoksessa, lisäisi varmasti opiskelijoiden motivaatiota ja vastuullisuutta sekä tarjoaisi mahdollisuuden seurata oman työn etenemistä ja iloita sen tuloksista.

LÄHTEET

- Ahonen, K. 1996. Ala-asteen oppilaat musiikin rakenteellisen tiedon käsittelijöinä. Joensuun Yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja N:o 23.
- Ahonen, K. 1997. Mitä peruskoululaiset oppivat musiikista? Musiikkikasvatus. Finnish Journal of Music Education 2(2)
- Anttila, M. 2004. Musiikinopettajuus – musiikin vai ihmisen opettamista? Teoksessa P. Atjonen & P. Väisänen (toim.) Osaava opettaja. Joensuu: Yliopistopaino.
- Anttonen, K. 2011. Valmistuvan musiikinopettajan opettajuus. Jyväskylän yliopisto. Kandidaatintutkielma.
- Britzman, D. 1991. Practice makes practice: A critical study of learning to teach. Albany, N.Y.: State University of New York Press.
- Выготский Л.С. Психология развития человека. — М.: Изд-во Смысл; Эксмо, 2005
- Enkenberg, J., Savolainen, E., Ahonen, K. & Väisänen, P. 2004. Joensuun yliopisto, Savonlinnan opettajankoulutuslaitos.
- Haapalehto, E. 2010. Musiikinopetus alakoulussa. Kasvatustieteen pro-gradu tutkielma. Tampereen yliopisto.
- Laasonen, P. 2009. Tutkimus neljän musiikinopettajan musiikinopettajuuskäytöksistä. Jyväskylän yliopisto. Musiikkikasvatuksen pro gradu –työ.
- Lehtonen, K. (toim.) (1989). Musiikki terveyden edistäjänä. Juva: WSOY
- Linnankivi, M., Tenkku, L. & Urho, E. 1988. Musiikin didaktiikka. Juva: WSOY.
- Luukkainen, O. (2005). Opettajan matkakirja tulevaan. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Martin, F. 1965. Emile Jaques-Dalcroze. L'Homme. Le Compositeur. Le createur de la Rythmique. Neuchatel (Suisse).
- Rauste-von Wright, M. & von Wright, J. 1994. Oppiminen ja koulutus. Juva: WSOY.
- Rauste-von Wright, M. 1997. Opettaja tienhaarassa. Konstruktivismia käytännössä. Juva: WSOY.
- Ruokonen & Rusanen. 2009 Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Helsinki Yliopistopaino Oy
- Siponen, L. 2005. Musiikinopetus peruskoulun alaluokilla. Musiikkia opettavien luokanopettajien ajatuksia nykypäivän musiikinopetuksesta. Helsingin yliopisto. Pro gradu -tutkielma.

Swanwick, K. (1988). Music, mind and education. London: Routledge.

Vikman, K. 2001. Kuvionuottimenetelmän ulottuvuudet pianonsoiton alkuopetuksessa. Yliopistopaino, Helsinki.

Vuori, M. 1991. Prima vista -soitto visuaalisena ongelmana. Lasten nuotinlukutaidon tarkastelua pianonsoiton alkeistasolla. Musiikin tutkimuslaitoksen julkaisusarja nro. 8. Sibelius-Akatemia.

LIITE

LIITE 1

KYSELYLOMAKE

Hei!

Olen tekemässä ammatillisen opettajaopintojeni kehittämishanketta opintojaksosta Pääaineen pedagogiikka ja opetusharjoittelu. Kyselyn tarkoituksena on selvittää, miten opiskelijat ovat kokeneet pedagogiikan ja opetusharjoittelun ja miten tämän opintojakson opetusta voitaisiin edelleen kehittää.

Toivon, että vastaat seuraaviin esittämiini kysymyksiin ja näin olet osaltasi vaikuttamassa pedagogiikan opetuksen kehittämiseen oppilaitoksessamme. Vastaukset käsitellään luottamuksellisesti ja vastaajien tiedot eivät tule ilmi kehittämishankkeen raportoinnissa.

Pyydän ystävällisesti vastauksia 18.3 mennessä.

Kiitokset etukäteen vastauksistasi!

Irina Zahharenkova

1 Mikä on pääaineesi?

...

2 Kerro, miten olet kokenut pääaineen pedagogiikan ja opetusharjoittelun?

...

3 Mitkä olivat opetusharjoittelun merkittävimpiä kokemuksia? Kuvaile tilannetta.

...

4 Kerro, miten olet kokenut ohjausta opetusharjoittelun tunneilla?

...

5 Millaisia haasteita olet kokenut pääaineen pedagogiikassa ja opetusharjoittelussa?

...

6 Mitä lisäisit tai poistaisit pääaineen pedagogiikan ja opetusharjoittelun opintojaksossa?

...

7 Mitkä musiikkiopetuksen alueet ovat jääneet epäselväksi pedagogiikan ja opetusharjoittelun opintojakson jälkeen?

...

8 Arvioi, mitä uutta olet saanut tämän opintojakson opiskelun myötä?

...

9 Mainitse kolme sisältöaluetta, joita pidät tärkeänä musiikkiopetuksessa.

...

10 Millä tavalla mielestäsi pääaineen pedagogiikka ja opetusharjoittelu vastaa työelämän odotuksia?

...